

УДК 347.168

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.37>

ПРАВО ЄС В СФЕРІ ОНЛАЙН ПОСЛУГ ТА ПРОДУКТІВ

Ковалишин О.Р.,

*старший дослідник, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник Лабораторії корпоративного права
імені академіка Володимира Луця
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України
ORCID: 0000-0002-1734-9853*

Ковалишин О.Р. Право ЄС в сфері онлайн послуг та продуктів.

Стаття присвячена комплексному аналізу правового регулювання онлайн-послуг і цифрових продуктів у Європейському Союзі в умовах швидкої цифровізації суспільних та економічних відносин. Актуальність дослідження зумовлена зростаючим впливом цифрових платформ на реалізацію основоположних прав користувачів, функціонування внутрішнього ринку ЄС та формування нових моделей відповідальності учасників цифрової економіки. У роботі досліджено еволюцію підходів ЄС до регулювання цифрового середовища – від Директиви про електронну комерцію до сучасних регламентів, що формують цілісну та проактивну нормативну систему.

Метою статті є визначення та характеристика основних нормативно-правових актів Європейського Союзу, які регулюють надання онлайн-послуг і цифрових продуктів, а також з'ясування їх ролі у забезпеченні балансу між інноваційним розвитком, економічною свободою та захистом основоположних прав.

Особливу увагу приділено Регламенту про цифрові послуги (Digital Services Act), який запроваджує єдині правила відповідальності, прозорості та належної поведінки для постачальників цифрових послуг, зокрема великих онлайн-платформ. Проаналізовано значення Директиви про електронну конфіденційність, Директиви про відкриті дані та Регламенту про дані у формуванні правових засад захисту персональних даних, забезпечення доступу до інформації та справедливого використання даних. Особливу увагу присвячено Регламенту ЄС про штучний інтелект, який уперше на наднаціональному рівні впроваджує ризик-орієнтовану модель регулювання систем ШІ та спрямований на захист основоположних прав людини.

Констатовано, що сучасне цифрове законодавство ЄС характеризується переходом до комплексної, багаторівневої та проактивної моделі регулювання онлайн-послуг і цифрових продуктів. Зроблено висновок про те, що прийняття Регламенту про цифрові послуги заклало єдині правила відповідальності та прозорості для постачальників цифрових послуг, особливо для великих онлайн-платформ, а ключову роль у формуванні цифрового правопорядку ЄС відіграють акти у сфері захисту персональних даних, відкритих даних і доступу до даних, які спрямовані на забезпечення балансу між інноваційним розвитком та захистом основоположних прав.

Запропонований у статті аналіз може бути використаний у наукових дослідженнях, законотворчій діяльності та в процесі гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу.

Ключові слова: право ЄС, договір, свобода договору, суб'єкт цивільного права, електронна форма, онлайн тренування, зобов'язання.

Kovalyshyn O.R. EU law in the field of online services and products.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the legal regulation of online services and digital products in the European Union in the context of rapid digitalization of social and economic relations. The relevance of the study is caused by the growing impact of digital platforms on the exercise of users' fundamental rights, the functioning of the EU internal market, and the formation of the new models of liability for participants in the digital economy. The paper examines the evolution of the EU's approaches to regulating the digital environment—from the E-Commerce Directive to modern regulations that form a coherent and proactive regulatory framework.

The purpose of the article is to identify and characterize the main legal acts of the European Union governing the provision of online services and digital products, as well as to determine their role in ensuring a balance between innovative development, economic freedom, and the protection of fundamental rights.

Particular attention is paid to the Digital Services Act, which introduces uniform rules on liability, transparency, and due conduct for providers of digital services, especially large online platforms. The

significance of the ePrivacy Directive, the Open Data Directive, and the Data Act Regulation in shaping the legal foundations for personal data protection, access to information, and fair data use is analyzed. Special attention is also given to the EU Artificial Intelligence Act, which for the first time at the supranational level introduces a risk-based model for regulating AI systems and is aimed at protecting fundamental human rights.

It is established that the contemporary EU digital legislation is characterized by a shift towards a comprehensive, multi-level, and proactive model of regulation of online services and digital products. It is concluded that the adoption of the Digital Services Regulation has laid down uniform rules on liability and transparency for providers of digital services, in particular for large online platforms, while a key role in shaping the EU digital legal order is played by acts in the fields of personal data protection, open data, and access to data, which are aimed at ensuring a balance between innovative development and the protection of fundamental rights.

The analysis presented in the article may be used in academic research, legislative activity, and in the process of harmonizing national legislation with the law of the European Union.

Key words: EU law, contract, freedom of contract, subject of civil law, electronic form, online training, obligations.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрової економіки та зростанням ролі онлайн-послуг і цифрових продуктів у суспільних та економічних відносинах Європейського Союзу. Сучасні цифрові платформи істотно впливають на реалізацію основоположних прав користувачів, умови конкуренції та функціонування внутрішнього ринку ЄС, що потребує адекватного правового регулювання. Відбувається процес трансформації підходів до регулювання цифрового середовища. Європейський Союз поступово впроваджує цифрову стратегію, розробляючи сучасну правову базу для захисту основних прав користувачів Інтернету, одночасно сприяючи розширенню бізнесу та доступу до нових ринків.

Водночас оновлення правової бази супроводжується появою нових викликів, пов'язаних із юридичною відповідальністю онлайн-платформ, захистом персональних даних та прозорістю алгоритмічних рішень. Попри наявність окремих наукових досліджень, комплексний аналіз системи правових актів ЄС у сфері онлайн-послуг і цифрових продуктів залишається недостатнім. Це зумовлює потребу в ґрунтовному науковому осмисленні сучасного регулювання цифрових правовідносин у Європейському Союзі.

Стан опрацювання. Проблематика правового регулювання у сфері онлайн послуг була предметом досліджень низки вітчизняних та іноземних вчених таких як Д.В. Влащенко, О.М. Головка, І. Криківська, Н. Філатова-Білоус, Ю.М. Шишка, Т.А. Цувіна та інші. Однак комплексного аналізу системи відповідних правових актів та передумов їх прийняття не проводилося.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні основних правових актів Європейського Союзу, якими регулюється надання онлайн послуг та продуктів в цифровому середовищі.

Виклад матеріалу. Основу правової бази для регулювання правовідносин з надання цифрових послуг було закладено директивою про електронну комерцію (*E-Commerce Directive, 2000*) [1]. Дана директива залишалася незмінною з моменту її прийняття, однак з часом дедалі більше не відповідала вимогам сучасності. Тому назріла потреба прийняття нового документу, який би враховував швидкі темпи цифровізації та відповідав потребам захисту прав користувачів електронних послуг.

Робоча група авторів законопроектів одноставно дійшла думки, що відповідний правовий акт повинен мати форму Регламенту ЄС, тобто найбільш централізованого обов'язкового правового акту ЄС, забезпечуючи єдиний рівень захисту по всьому Європейському Союзі, одночасно запобігаючи розбіжностям та диференціації між державами-членами.

У грудні 2020 р. Європейська Комісія опублікувала Регламент про цифрові послуги (*Digital Services Act (DSA)*) – законодавчу пропозицію щодо єдиного ринку цифрових послуг, зосереджену на основних правах, конфіденційності даних та захисті зацікавлених сторін. DSA, серед інших цілей, спрямований на сприяння європейському цифровому суверенітету.

У Пояснювальній записці до Регламенту Європейська комісія зазначає, що його мета полягає в розробці більш ефективної та узгодженої правової бази для цифрової екосистеми, спираючись на Директиву про електронну комерцію. Вона повинна враховувати як нові розробки, не відображені в попередньому законодавстві, – особливо щодо появи онлайн-платформ та зростаючого впливу цифрової трансформації, – так і внесок, зроблений прецедентним правом Суду ЄС у висвітленні положень Директиви про електронну комерцію та пов'язаних з нею актів [2]. Для ефективного оновлення також слід вивчити еволюцію основних прав (далі – ФП) стосовно цифрових послуг, при цьому застосовуючи підхід «м'якої етики» після дотримання вимог.

Прийняття Регламенту про цифрові послуги зумовлено двома основними факторами. Перший полягає в ідеї, що економічно потужніші суб'єкти (gatekeeper-платформами) мають нести вищий тягар «відповідальності». У цьому сенсі Регламент про цифрові послуги розглядається як можливість спонукати платформи до більш активної модерації. Такий підхід уже був проголошений у Директиві про авторське право на Єдиному цифровому ринку 2019 р. [3], яка скасовує імунітет від відповідальності для платформ, що розповсюджують контент і не укладають ліцензійні угоди або не впроваджують ефективні механізми фільтрації контенту. На пізніших етапах серед її завдань було визначено запровадження превентивних *ex ante* правил для gatekeeper-платформ, запропоновувачи, таким чином, гібридний інструмент конкурентного права, подібний до того, що застосовується в регулюванні телекомунікацій у ЄС.

Другим чинником є потреба відійти від неінтервенціоністської моделі регулювання, що характеризується низьким рівнем регуляції та високою толерантністю, до більш проактивної моделі, яка розрізнятиме малі та більш значущі платформи і висуватиме підвищені вимоги до домінуючих учасників ринку, схильних вдаватися до недобросовісних практик [4, с. 1-16]. Водночас спрямованість на «платформи-воротарі» є спробою врахувати їхню особливу роль та здатність до встановлення правил на платформах, якими вони володіють.

Регламент запроваджує мінімальні процедурні заходи для реагування на правопорушення, що виникають як із національного, так і з права ЄС. Зокрема, ст. 8 зобов'язує постачальників повідомляти відповідні органи про вжиті ними заходи для усунення незаконного контенту. Крім того, стаття регулює зміст наказів і їх територіальну дію, а також обмін інформацією між органами. Мінімальна гармонізація не перешкоджає подальшому національному регулюванню.

Важливе значення має також Директива 2002/58/ЄС щодо обробки персональних даних та захисту конфіденційності в секторі електронних комунікацій або Директива про електронну конфіденційність (*ePrivacy Directive*) [5], яка охоплює обробку персональних даних та захист конфіденційності в секторі електронних комунікацій та зокрема включає правила щодо конфіденційності, даних про трафік, використання файлів cookie, даних про місцезнаходження та небажаних повідомлень (наприклад, так званого «спаму»).

Директива про електронну конфіденційність застосовується як до державних, так і до приватних організацій, які надають загальнодоступні послуги електронних комунікацій. Тому слід врахувати, що державні органи також повинні дотримуватися цих правил під час роботи з електронними комунікаціями.

Захист персональних даних було посилено шляхом запровадження обов'язкових повідомлень про порушення безпеки даних, посиленого захисту від шпигунських програм або файлів cookie, а також можливості для будь-якої особи, на яку негативно вплинув спам, включаючи постачальників інтернет-послуг, порушувати справу проти спамерів.

Директива про відкриті дані [6] (*Open Data Directive*) встановлює правову базу для повторного використання інформації державного сектору, такої як географічна, земельно-реєстрова, статистична або правова інформація, що зберігається органами державного сектору або державними підприємствами, а також даних досліджень, що фінансуються з державного бюджету. Документ зосереджений на даних, які є у відкритому доступі, та можуть бути використані, редаговані або поширені будь-ким для будь-яких цілей. Відкриті дані, що генеруються або зберігаються державними органами, відіграють ключову роль у збагаченні доступності даних у спільних європейських просторах даних. Вони підвищують їх якість та їхню сумісність, а також сприяють повторному використанню даних через кордони. Доступність цих різноманітних даних також дозволяє отримувати міжгалузеві висновки та ефективніше вирішувати складні, взаємопов'язані проблеми.

При цьому органи державного сектору, які володіли правами *sui generis* на бази даних, більше не мають права здійснювати ці права – Директива тепер прямо це закріплює. Із зобов'язання дозволяти повторне використання випливає, що на свободу органів державного сектору здійснювати ці права накладаються суттєві обмеження. Ще однією новою особливістю є те, що Європейська Комісія може визначати певні набори даних як «високої цінності», щоб забезпечити їх максимально вільну та безоплатну доступність. Крім того, дослідницькі дані університетів тепер також підпадають під дію Директиви, хоча й за дещо іншим режимом повторного використання [7, с. 375-378].

Регламент про дані (*Data Act Regulation*) [8] 2023/2854ЄС про гармонізовані правила справедливого доступу до даних та їх використання спрямований на регулювання даних, отриманих або згенерованих («розумними») пристроями, підключеними до Інтернету, та на уточнення того, хто може створювати цінність з цього зростаючого обсягу даних і за яких умов. Він спрямований на сприяння безперервній передачі цінних даних між їх власниками, зокрема виробниками

та розробниками підключених продуктів або постачальниками пов'язаних послуг, продавцями, орендарями або лізингодавцями підключеного продукту (якщо він не є виробником/розробником), за умови якщо він може контролювати надання відповідних даних, та користувачами даних, зберігаючи їх конфіденційність. Регламент встановлює правила та договірні умови щодо доступу та використання даних, згенерованих за допомогою підключених продуктів та пов'язаних послуг, сприяння переходу між службами обробки даних; запровадження гарантій від незаконного доступу третіх сторін до неперсональних даних; та розробка стандартів сумісності для доступу до даних, їх передачі та використання.

Аналізуючи право в сфері онлайн послуг та продуктів, неможливо обійти увагою регулювання штучного інтелекту. Штучний інтелект відкриває багато можливостей для полегшення професійної діяльності людей, оскільки він здатний за лічені секунди виконувати складні обчислення, аналізувати юридичні документи або підтримувати творчі мистецькі процеси.

Однак, як слушно зазначає Штефан Татару, системи, засновані на штучному інтелекті, можуть впливати на певні права, зокрема на право на захист інформаційної приватності, оскільки вони значною мірою залежать від збирання та використання великих обсягів даних і можуть на основі проаналізованих соціальних моделей генерувати певні дискримінаційні або упереджені прогнози. Це зумовило потребу в розробленні правової бази, яка б дозволяла розвиток і еволюцію таких систем відповідно до прав усіх осіб, залучених до їхнього прогресу, – від розробників, посередників і розповсюджувачів до всіх користувачів, як професійних, так і аматорських [9, с. 467].

Х. Унвер підкреслює, що ЄС прагнув стати «піонером у створенні реального, обов'язкового нормативного регулювання штучного інтелекту», водночас заохочуючи інвестиції в ШІ та закріпивши найкращі практики для його розроблення, тренування й використання [10, с. 54].

Регламент (ЄС) 2024/1689, що встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту або Регламент про штучний інтелект [11] (*Artificial Intelligence Act*), спрямований на регулювання його використання для забезпечення безпеки, прозорості та захисту основних прав учасників правовідносин. Регламент впливає як на приватні, так і на державні організації, що працюють в межах ЄС та визначає «Систему ШІ» як машинну систему, призначену для роботи з різним рівнем автономії та яка може проявляти адаптивність після розгортання, і яка для явних або неявних цілей робить висновки на основі отриманих нею вхідних даних, як генерувати результати, такі як прогнози, контент, рекомендації або рішення, які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище» (ст. 3(1) Регламенту про ШІ) в межах ЄС, а також для тих, хто знаходиться за межами ЄС, якщо системи ШІ впливають на фізичних та юридичних осіб в межах ЄС. Документ також включає в собі гармонізовані правила щодо розроблення та використання «безпечних», «надійних» та «етичних» систем штучного інтелекту в межах Європейського Союзу [12] та охоплює широкий їх спектр, від простих алгоритмів до складних моделей машинного навчання, онлайн тренування, класифікує системи штучного інтелекту на основі рівнів ризику: неприйнятний ризик, високий ризик, обмежений ризик та мінімальний ризик. Кожна категорія має певні вимоги та зобов'язання.

Регламент застосовується до постачальників, які розміщують на ринку або вводять в експлуатацію системи штучного інтелекту, незалежно від того, чи ці постачальники зареєстровані або розташовані в Союзі, чи в третій країні; розповсюджувачів систем штучного інтелекту; постачальників та розповсюджувачів систем штучного інтелекту, які мають місце ведення бізнесу або розташовані в третій країні, де продукція, вироблена системою штучного інтелекту; імпортерів та дистриб'юторів систем штучного інтелекту; виробників продукції, які розміщують на ринку або вводять в експлуатацію систему штучного інтелекту разом зі своїм продуктом та під своїм ім'ям або торговою маркою; уповноважених представників постачальників, які не зареєстровані в Союзі; інших зацікавлених осіб на території ЄС.

На відміну від Загального регламенту про захист даних, який застосовує так званий «підхід знизу вгору» (*bottom-up approach*) [13, с. 481], покладаючись на суб'єктів регулювання як на тих, хто визначає ризики та відповідні заходи з їх пом'якшення, Регламент про штучний інтелект натомість використовує «підхід зверху вниз» (*top-down approach*) – коли сам документ визначає, якими є ризики, і встановлює заходи з їх пом'якшення та регуляторні рамки, яких мають дотримуватися суб'єкти регулювання.

Регламент поєднує регулювання ризиків, що становлять шкоду здоров'ю та безпеці – які передусім є предметом регулювання законодавства про безпеку продукції, – і ризиків, що становлять шкоду основоположним правам [14, с. 219]. У зв'язку з цим ним запроваджуються жорсткі заборонні, запобіжні та заходи відповідності, зокрема вимогу до розробників проводити оцінку впливу на основоположні права своїх систем штучного інтелекту з метою визначення того, яким чином

останні створюють ризики для основоположних прав. З огляду на викладене, можна стверджувати, що поняття основоположних прав є невід'ємною складовою формування Акту ЄС про штучний інтелект.

Висновки.

1. Аналіз ключових нормативно-правових актів ЄС свідчить про поступовий перехід від фрагментарного та неінтервенціоністського підходу до комплексної та проактивної моделі регулювання цифрового середовища.

2. Прийняття Регламенту про цифрові послуги заклало єдині правила відповідальності та прозорості для постачальників цифрових послуг, особливо для великих онлайн-платформ. Важливу роль у формуванні цифрового правопорядку ЄС також відіграють акти у сфері захисту персональних даних, відкритих даних і доступу до даних, які спрямовані на забезпечення балансу між інноваційним розвитком та захистом основоположних прав.

3. Особливої уваги заслуговує Регламент про штучний інтелект, який уперше на рівні ЄС встановлює ризик-орієнтовану модель правового регулювання систем штучного інтелекту. У сукупності зазначені правові акти формують цілісну та багаторівневу систему регулювання онлайн-послуг і цифрових продуктів у межах Європейського Союзу, що має істотне значення для подальшого розвитку єдиного цифрового ринку та може слугувати орієнтиром для гармонізації національного законодавства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj/eng>.
2. Teresa Rodriguez de Las Heras Ballell, The background of the Digital Services Act: looking towards a platform economy. *ERA Forum*. Vol. 22. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/349199993_The_background_of_the_Digital_Services_Act_looking_towards_a_platform_economy.
3. Directive 2019/790 on copyright and related rights in the Digital Single Market, OJ L130/92, 17.5.2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj/eng>.
4. Savin Andrii, The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet (February 16, 2021). Copenhagen Business School, CBS LAW Research Paper No. 21-04. *Journal of Internet Law*. p. 1-16. URL: <https://research.cbs.dk/en/publications/the-eu-digital-services-act-towards-a-more-responsible-internet>.
5. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02002L0058-20091219>.
6. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on open data and the re-use of public sector information (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj/eng>.
7. Mireille van Eechoud, A Serpent Eating its Tail: The Database Directive Meets the Open Data Directive (July 2, 2021). Amsterdam Law School Research Paper No. 2021-28, *Institute for Information Law Research Paper*. 2021. Vol. 52. p. 375-378. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-021-01049-7>.
8. Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on harmonized rules on fair access to and use of data and amending Regulation (EU) 2017/2394. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2854&qid=1704709568425>.
9. Tataru Stefan Razvan, Crețu Andreea-Cosmina, Decoding the EU Artificial Intelligence Act: An Analysis of Key Concepts and Provisions (March 21, 2024). *Journal of Public Administration, Finance and Law*. Volume 31. 2024. p. 463-474. URL: https://www.researchgate.net/publication/380856326_DECODING_THE_EU_ARTIFICIAL_INTELLIGENCE_ACT_AN_ANALYSIS_OF_KEY_CONCEPTS_AND_PROVISIONS.
10. Ünver H.A. Artificial Intelligence (AI) and Human Rights: Using AI as a Weapon of Repression and its Impact on Human Rights. PE 754.450. European Union. Brussels. May 2024. 54 p.
11. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonized rules on artificial intelligence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>.
12. Bertuzzi L. AI Act Enters Final Phase of EU Legislative Process. *Euractiv*. 14 June 2023. URL: <https://idnext.eu/ai-act-enters-final-phase-of-eu-legislative-process>.

13. Gregorio G.D., and Dunn P. The European Risk-Based Approaches: Connecting Constitutional Dots in the Digital Age. *Common Market Law Review*. 2022. p. 473-500. URL: https://www.researchgate.net/publication/360299414_The_European_risk-based_approaches_Connecting_constitutional_dots_in_the_digital_age.
14. Almada M., Petit N. The EU AI Act: A Medley of Product Safety and Fundamental Rights? *Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper* No. 2023/59. URL: https://www.researchgate.net/publication/366802899_The_EU_AI_Act_Between_Product_Safety_and_Fundamental_Rights.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026

© Ковалишин О.Р., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0